

Stefan Warchoł

Pochodzenie i znaczenie nazwy "Lublin"

Rocznik Lubelski 4, 7-20

1961

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STEFAN WARCHOŁ

POCHODZENIE I ZNACZENIE NAZWY
LUBLIN

1. UWAGI WSTĘPNE

Badania w zakresie nazw miejscowych mają już swoją bogatą literaturę naukową¹. Nazwy te od dawna budzą duże zainteresowanie i to nie tylko wśród fachowców, ale także wśród ogółu społeczeństwa. Warto chociażby wspomnieć, że np. na temat nazwy Warszawa, Kraków, Poznań, czy np. w sprawie nazwy rzeki Nysy wypowiedali się, często po kilka razy na temat tej samej nazwy, najwybitniejsi specjaliści-językoznawcy (por. cytowaną *Bibliografię onomastyki...*). Oznacza to, że niektóre nazwy są szczególnie trudne do analizy.

Warto wspomnieć, że nazwom miejscowym z przyrostkiem *-in* poświęcił swą cenną rozprawę prof. Taszycki². Zwrócił w niej autor szczególną uwagę na trudności, jakie wiążą się z analizą tego typu nazw. Trudności te, zdaniem autora, polegają głównie na tym, że nie wszystkie nazwy z przyrostkiem *-in*, podobnie zresztą jak cały szereg innych nazw miejscowych, mają w pełni jasną podstawę słowotwórczą, czyli pień. Podobne trudności powstają również przy analizie i ostatecznym ustaleniu etymologii nazwy *Lublin*.

2. STAN DOTYCHCZASOWYCH BADAŃ

Otóż nazwie *Lublin*, jej genezie i znaczeniu, poświęcono już szereg artykułów³. Spośród prac tych na nieco większą uwagę zasługuje —

¹ Por. *Bibliografię onomastyki polskiej do roku 1958 włącznie* w opracowaniu W. Taszyckiego przy współudziale M. Karasia i A. Turasiewicza, Kraków 1960.

² Por.: *Rzekomo dzierżawcze nazwy miejscowe. Znaczenie przyrostków -ów, -owa, -owo oraz -in, -ina, ino*, Rozprawy i studia polonistyczne. I. Onomastyka, Wrocław 1958, s. 223—227. — Ze względów praktycznych także inne prace prof. Taszyckiego cytuję z wyżej wymienionego zbioru.

³ Por.: inż. I. Drexler, *Geneza nazwy Lublina*, Gazeta Lwowska 1920 nr 92—95 i nr 97. Pozycja ta została także wydana jako oddzielna książeczka pod tym samym tytułem; Por. rec. w tej sprawie: R. Zawiliński, „Poradnik Językowy” 1920, s. 68—71; Autor podpisujący się kryptonimem A. B. P., *O pochodzeniu nazwy Lublina*, Głos Lubelski 1921 nr 25, s. 1; Tegoż, *O pochodzeniu nazwy miasta Lublina*, „Poradnik Językowy” 1921, s. 10—11 z dopiskiem Redakcji „Porad-

raczej z uwagi na objętość niż naukowe ujęcie, artykuł inż. I. Drexlera: *Geneza nazwy Lublina*. Jego też wywodom poświęcimy nieco więcej uwagi.

We wstępie usprawiedliwia się autor, że zabiera w tej sprawie głos jako niefachowiec. Dodaje w związku z tym, że jego metoda opracowania będzie „gruba”, a wywody będą miały charakter porównawczy, tj. polegający na zestawieniu szeregu różnych nazw z przyrostkiem *-in*. Nie wdając się w szczegółową analizę językoznawczą do tego samego typu nazw dzierżawczych, co nazwę *Lublin*, zalicza Drexler takie nazwy, jak *Modlin*, *Bydlin*, *Berlin* itp.⁴, przy czym wyprowadza je kolejno od wyrazów czy nazw (bliżej tego nie określa) *Modła*, *Bydło*, *Berło*. Analogicznie, jego zdaniem, *Lublin* powstał od imienia rzeczownika: *Lubel*, *Lubla*, *Lubła*, *Lubło*, czy też od nazwy *Lubelo*, bo jest przymiotnik *lubelski* itd. Do tych nazw był dodany przyrostek *-in* i w ten sposób powstał *Lublin*. Oczywiście podejście do tych spraw jest ze strony autora czysto mechaniczne i nie naukowe. Przede wszystkim dlatego, że np. nazwa *Modlin* mimo, iż posiada przyrostek *-in*, jest nazwą topograficzną⁵, podobnie jak np. *Dobieżyn* (dawniej *Dowieżyn*), *Podolin*, *Zagórzyn*⁶, tj. określającą wilgotne, mokre właściwości terenu, na którym się zrodziła. Nazwy zaś *Bydlin*, *Berlin*⁷ nie są dostatecznie jasne z punktu widzenia słowotwórczo-semantycznego, a zatem wymagają one co najmniej oddzielnego omówienia. Są to, jak widzimy, analogie przypadkowe i bez historycznego związku.

Drexler wypowiada się również w sprawie przymiotnika *lubelski*.

Według niego forma ta powstała najprawdopodobniej od niemieckiej nazwy *Lublina*, która w dokumentach niemieckich ma zapis *Lubellen* obok *Lubeleyn*. Niestety nie dowiadujemy się, skąd autor te dane czerpał?

W sprawie nazwy *Lublin* zabierał też trzykrotnie głos autor podpisujący się kryptonimem A.B.P. (por. op. cit., przypis nr 3). Jego zdaniem nazwę *Lublin* należy wyprowadzać od imienia żeńskiego *Lubla*, bowiem o tym przekonują takie nazwy, jak *Sławin* od imienia żeńskiego *Sława*, *Zosin* od *Zosia*, *Felin* od *Fela* itp. Ponieważ w gwarach ludowych występowała również postać *Lubin* dla *Lublina*, a od tego — dodaje A.B.P., też często przymiotnik *lubiński*⁸, można nazwę tę wiązać z imie-

nika Językowego” na s. 11; A.B.P., *Jeszcze o pochodzeniu nazwy miasta Lublina*, *Głos Lubelski* 1921, nr 50, s. 4—5.

⁴ Por. Drexler, op. cit.

⁵ Por. K. Moszyński, *Kultura Ludowa Słowian*. Cz. II z. 2. *Kultura duchowa*, Kraków 1939, s. 1556.

⁶ Por. Taszycki, *Rzekomo dzierżawcze...* s. 220—221.

⁷ Według np. A. Brücknera (por. tegoż *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1957, s. 21) nazwa *Berlin* pochodzi najprawdopodobniej od nazwy osobowej *Berla* (?). Pochodzenie nazwy *Berlin* wymagałoby jednakże oddzielnego omówienia i wyjaśnienia. W tej chwili, jak widzimy, są to tylko przypuszczenia. Wg autora nazwy tego typu znane są zarówno na Zachodzie jak i na Wschodzie słowiańskim (tamże, s. 21)

* Znaczek * przy odpowiedniej formie lub wyrazie oznacza, że jest to postać zrekonstruowana, a nie zanotowana w źródłach historycznych.

⁸ Taką postać przymiotnika słyszałem zaledwie 2 razy w r. 1959 w pow. Radzyń Podlaski na Lubelszczyźnie. Wypowiedział ją ponadto informator liczący 85

niem żeńskim *Luba. Ale i ten autor wywody swoje uważa za mało przekonujące i nie wystarczające, bowiem niewiele ma argumentów, które by je popierały.

Sprawą tą zajęła się również Redakcja „Poradnika Językowego” w r. 1920/21, głównie ówczesny jej redaktor R. Zawiliński. W ocenie krytycznej zwrócono uwagę na bezpodstawność wiązania nazwy *Lublin* z *Modlinem*, *Bydlinem* czy z *Berlinem*, ponieważ są to przykłady niepewne. Zaś co do formy ludowej *Lubin* stwierdza Redakcja, że również i ona nie jest zaskakująca, ponieważ miejscowości o takiej nazwie są w całej Polsce znane, wystarczy tylko przejrzeć *Słownik geograficzny*. Według Redakcji „Poradnika Językowego” nazwę gwarową *Lubin* należy wywodzić od imienia żeńskiego *Luba, zaś *Lublin* — od imienia żeńskiego *Lubla. Podkreślono również, że słusznie nazwę *Lublin* uznali obydwaj dyskutanci za nazwę dzierżawczą. Ale nic więcej. Co do formy przymiotnika *lubelski* uznano, że należy ją wyprowadzać od wcześniejszej postaci *lublski*, a ponieważ była tu grupa spółgłoskowa, celem jej rozbicia i łatwiejszego wymawiania wyrazu wstawiono głoskę *e*. O ile te uwagi krytyczne Redakcji „Poradnika Językowego” są słuszne, postaramy się wykazać w dalszej części artykułu. W tym miejscu chciałbym tylko podkreślić, że po tych uwagach krytycznych Redakcji zabrał po raz ostatni głos w tej sprawie A.B.P.⁹, który powiedział: „Tak czy owak sprawa nie jest taka jasna”. Nic dziwnego, że po tej dyskusji nadal wiązano nazwę *Lublin* z wyrazem pospolitym *lubować*, czy też z imieniem kobiety *Luba*, czy wreszcie z łowieniem „linów”. Tego rodzaju etymologie są jeszcze i dziś dość powszechnie uznawane¹⁰.

3. ETYMOLOGIA NAZWY LUBLIN W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH I ANALIZY JĘZYKOZNAWCZEJ

Lublin należy niewątpliwie do najstarszych miast (grodów) nie tylko na Lubelszczyźnie, ale i w Polsce. Dzieje jego sięgają legendarnych czasów, podobnie jak dzieje Krakowa, Poznania czy wreszcie Sandomierza, Radomia itp. W źródłach historycznych nazwa *Lublin* występuje już w początkach XIII wieku¹¹. Zapisy jej są jednoznaczne, a więc

lat, przy tym trochę głuchy i o słabej wymowie. Jak mi wiadomo, nie zanotowali też takiej formy inni eksploratorzy gwar Lubelszczyzny. Poza tym stale na całej Lubelszczyźnie występuje postać przymiotnika *lubelski*.

⁹ Por. tegoż, *Jeszcze o pochodzeniu...*, s. 5.

¹⁰ Taką błędną etymologię nazwy *Lublin* spotkałem np. też w wydawnictwie naukowym współczesnym, por. Józef Staszewski, *Słownik geograficzny. Pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych*, wyd. II, Gdynia 1948.

¹¹ Dla ilustracji podaję kilka najstarszych źródeł, w których występuje zapis nazwy *Lublin* lub przymiotnika w postaci łacińskiej *lublinensis* oraz późniejszej polskiej *lubelski*. Nadmieniam również, że Długosz w swojej historii (por. J. Długoski, *Historiae Polonicae. Libri XII*, t. 2. Kraków 1873, s. 173) jako najstarszą datę ze wzmianką o Lublinie podaje rok 1205, a przy tym następujące zapisy: *terrae Lublinensis*, *Lublinensem*, *Lublinense* itp. Warto też wspomnieć, że np. *Słownik geograficzny* (por. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów sławiańskich*, t. V, s. 429) podaje wiadomości o Lublinie począwszy od roku 1139. A oto dla przykładu kilka źródeł, w których występują najwcześniejsze zapisy nazwy *Lublin*: a) *Monumenta Poloniae Historica*, t. III, Lwów 1878; w tomie tym na

stale mają postać *Lublin*. Przymiotnik zaś w dokumentach łacińskich zawsze brzmi *lublinensis*, natomiast w późniejszych zapisach polskich (głównie od pocz. XVII w.) występuje już jako *lubelski*¹². Sprawy te są oczywiste i powszechnie znane. Wątpliwości dotyczą tylko i wyłącznie podstawy słowotwórczo-znaczeniowej nazwy *Lublin*.

Skoro, jak to już wyżej podkreśliliśmy, *Lublin* jest osadą bardzo starą, a zatem i jego nazwa zawiera w sobie jak najbardziej odległą podstawę słowotwórczą i znaczeniową, dziś zupełnie lub prawie zupełnie ciemną. Stąd te różne na temat nazwy *Lublin* legendy i etymologie ludowe. Wiadomo, że nazwy powstałe w okresie historycznym późniejszym, jak np. *Tomaszów*, *Janów*, czy wreszcie wspomniany *Stawin*, *Stasin*, *Felin* itp., znane na Lubelszczyźnie, tych wątpliwości natomiast nigdy nie budziły i nie budzą do chwili obecnej. Powstały one bowiem jako nazwy dzierzawcze od znanych dziś i powszechnie używanych imion: *Tomasz*, *Jan* czy *Stawa*, *Stasia*, *Fela* itp.

Z punktu widzenia językoznawczego *Lublin*, jak to już zresztą podkreślali wszyscy dotychczasowi dyskutanci, należy do typu nazw tzw. dzierzawczych, tj. wyrażających przynależność czegoś do kogoś, podobnie jak np. nazwy dzierzawcze *Borzęcin*, *Drogocin*, *Radlin*, *Sulęcín* itp.¹³, powstałe od imion męskich *Borzęta*, *Drogota*, *Radla, *Suleła* itp.

Założycielem więc *Lublina* lub jego właścicielem w zamierzchłej przeszłości był człowiek o imieniu męskim, w jego skróconej, hipokorystycznej postaci **Lubla*¹⁴. Nazwę *Lublin* należy przeto uważać jako zespolenie słowotwórcze staropolskiej, hipokorystycznej postaci imiennej *Lubla z dodaniem do tego przyrostka dzierzawczego *-in*. Skrócona postać imienia *Lubla powstała ze znanych i zachowanych w źródłach staropolskich imion dwuczłonowych, jak np. *Lubomił*, *Lubostaw*, *Lub-*

s. 167 jest najstarszy zapis źródłowy w postaci *Lublin* z roku 1244; w t. IV (wyd. Lwów 1884) na s. 167 jest zapis *Lublinensem*, zaś w t. VI (wyd. Kraków 1893) na s. 247 występuje wyjątkowo zapis ze znakiem graficznym *y*: *Mathias civis de Lublyn* b) *Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, t. I—III (z lat 1178—1386); w t. II na s. 237, rok 1317 jest zapis *Lublin*; w t. III występuje kilkanaście zapisów stale w postaci *Lublin*: na s. 46, 118, 127 itd., na s. 201, rok 1360 jest przymiotnik *Lublinensi*, *Lublinensis terra* itp. c) *Matricularum Regni Poloniae Summaria*, t. I—IV, Warszawa 1905—1915; np. w t. III na s. 7, rok 1450 jest zapis *Lublinum*, na s. 15, r. 1456 — *terrae Lublinensis* itd. d) J. Długosz, *Liber beneficiorum*, t. II; na s. 536—529 jest ponad 30 zapisów w postaci *Lublin* i dla przymiotnika *Lublinensis* c) *Księgi ławnicze krakowskie 1365—1376 i 1390—1387*, Kraków 1904; na s. 55, r. 1370 jest zapis *de Lublin*, *Karcz de Lublin*, na s. 290, r. 1395 — *Andreas Zegler de Lublin* itp. Analogiczne zapisy występują w *źródłach dziejowych*, t. XIV—XV, Warszawa 1886.

¹² W późniejszych źródłach historycznych (tj. głównie od początku XVII wieku) nazwa *Lublin*, zarówno w dokumentach polskich jak i łacińskich, ma postać *Lublin*, przymiotnik zaś w zapisach łacińskich — *Lubliniensis*, w polskich — *lubelski*; Por. np. *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej*, t. X, Lwów 1884; na s. 23, 200, 300 itp. jest stale zapis *Lublin*, w *Lublinie*, zaś na s. 123, rok 1628 — *ziemia Lubelska*. A więc począwszy od wieku XVII stale występuje zapis (oczywiście w dokumentach polskich) *lubelski*, co jest zresztą rzeczą powszechnie znaną. Innej postaci tego przymiotnika w źródłach nie spotkałem.

¹³ Por. W. T a s z y c k i, *Śląskie nazwy miejscowe...*, s. 308.

¹⁴ Por. np. S. R o s p o n d, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, cz. I. *Fonetyka*, Opole 1958, s. 106. Autor również wywodzi nazwę *Lublin* od imienia męskiego *Lubla, lecz w inny sposób tłumaczy etymologię tegoż właśnie imienia; por. w związku z tym przypis nr 29.

gost⁵¹ lub też *Lubodrog*, *Lubomysł* czy *Lubowid*¹⁶. Imię *Lubla*, jako podstawa słowotwórcza nazwy Lublin, jest jednak zarówno z punktu widzenia morfologicznego jak też znaczeniowego, już dziś na ogół nie jasne. Wymaga przeto dodatkowych objaśnień.

Zgodnie z dotychczasowym zwyczajem imię *Lubla zrekonstruujemy na podstawie nazw miejscowości, w których widoczny jest pień *lubl-*. Do nich zaliczymy znane nazwy, jak np. *Lubla* — wieś w woj. rzeszowskim, *Lubliniec* — w woj. katowickim i rzeszowskim¹⁷. W *Słowniku geograficznym* występują nazwy (w sumie około 10): *Lubla* — wieś i potok w pow. jasielskim, *Lublica* — wieś oraz *Lublica* — przysiółek i potok w tymże powiecie; *Lublinek* — kolonia w pow. łaskim, *Lubliniec Stary* i *Lubliniec Nowy* — dwie wsie w dawnym powiecie cieszanowskim, *Lubliniec* (niem. *Lublinitz*) — miasteczko na Górnym Śląsku oraz *Lublinów* — wieś w pow. błońskim¹⁸. Kilka nazw (w sumie około 5) tego typu zanotował również S. Kozierowski na obszarze Wielkopolski: *Luble*, wieś; *Lublie in Thworzyanicze maiori* (r. 1569), *silva dicta Lublie in hereditate Pawłowicze...*, *Lias albo zapusth Luble* (r. 1584)¹⁹; także *Luble* (imię *Lubla) oraz *Lublinek* a. Widzów — kol. w pow. łaskim²⁰. Nazwę *Luble* (3 r.) zanotował Kozierowski jeszcze w innym źródle²¹. Jest to już jednak nazwa tylko powtórzona. Ponadto występowanie nazwy miejscowej w postaci *Lublewo*²² potwierdza chyba również, że obok staropolskiego imienia *Lubla, tj. z przyrostkiem *-la*, była także hipokorystyczna postać imienia *Lubel, tj. z przyrostkiem *-el*. Fakt ten potwierdzają w dużym stopniu badania M. Karplukówny, która wykazała, że przyrostek *-in* był w staropolszczyźnie dodawany najczęściej do imion męskich zakończonych na *-a*²³. W nazwach typu

¹⁵ Por. W. Taszycki, *Najdawniejsze polskie imiona osobowe...*, s. 63; Te-goż, *O tzw. kalendarzu imion słowiańskich...*, s. 152.

¹⁶ O szeroko stosowanej od dawna metodzie rekonstruowania staropolskich imion osobowych na podstawie nazw miejscowości w sposób wyczerpujący informuje M. Karaś, podając przy tym cały szereg imion dwuczłonowych tą drogą zrekonstruowanych, jak np. cytowane już imiona *Lubodrog*, *Lubowid* itd.; por. tegoż, *O staropolskich imionach dwuczłonowych zachowanych w nazwach miejscowych*. „*Onomastica*”, II z. 2, 1956, s. 260—281.

¹⁷ Por. *Skorowidz do mapy Polski w podziałce 1:500 000*, Warszawa 1956, s. 65—66.

¹⁸ Por. *Słownik geograficzny...*, t. V, s. 420—423.

¹⁹ Por. S. Kozierowski, *Badania nazw geograficznych starej Wielkopolski*, t. VIII, Poznań 1939, s. 58. O wiele więcej nazw miejscowych notuje tu jednak Kozierowski w postaci *Lubin*.

²⁰ Por. S. Kozierowski, *Badania nazw typograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*, t. VI, Poznań 1926, s. 236.

²¹ Por. S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych dzisiejszej Archidiecezji Poznańskiej*, t. II, Poznań 1916, s. 660.

²² Por. *Skorowidz do mapy...*, s. 59 oraz *Słownik geograficzny...*, t. V, s. 420.

²³ Por. M. Karplukówna, *Polskie nazwy miejscowe od imion kobiecych*. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, t. I, Warszawa 1955, s. 113.

^{23a} Warto w tym miejscu podkreślić, że są też wyrazy pospolite urobione od tematów czasownikowych z przyrostkiem *-el* czy *la* (z przyrostkiem *-la* głównie dla rodzaju żeńskiego), jak np. *dziupel* obok *dziupla*, *bzdziel* (młyn przybrzeżny na Wiśle), *skobel* itp. oraz *cieśla*, *pętla*, *bdowla* itp. (cytuje za W. Doroszewskim, por. *Monografie słowotwórcze*, II. *Formacje z przyrostkiem -l- w części sufiksalfnej*. *Prace filologiczne*, XIV, Warszawa 1929, s. 80—81). Szereg podobnych przykładów podaje również H. Gaertner, por. *Gramtyka współczesnego języka polskiego*.

Lublewo należy zatem widzieć cząstkę imienia dwuczłonowego *lub-* oraz przyrostek zdrabniający *-el* ^{23a} ($\leq$ ^x*-bljo*); czyli pniem dla tej nazwy była postać *lubel-* obok *lubl-* ²⁴. Sugestię naszą w tej sprawie popiera również w pewnym stopniu zapisana przez K. Zierhoffera ²⁵ nazwa miejscowa *Lubiel* (dop. *Lubiela*, ale tylko z informacji terenowej); w źródłach odnotowana jest ta nazwa jako: „in hereditate *Lubel*, dicta *Lubel*” i dopiero od roku 1578: *Lubiel* ($\leq$ ^x*Lubiel* $\leq$ *Lubomir* — według Zierhoffera, por. tamże). Ponieważ jest to przykład odosobniony, trudno też autorowi zająć w sprawie etymologii tej nazwy jakies zdecydowane stanowisko ²⁶.

Oprócz języka polskiego analogiczny rodzaj przyrostków i formacji słowotwórczych znany jest też w języku czeskim; por. np. czeskie nazwy miejscowe: *Machlov* od imienia *Machl* (Matej), *Merklov* od imienia *Merkl*, tj. Marcin itp. ²⁷.

A więc brak zapisu w źródłach historycznych imienia w postaci ^x*Lubla* nie może negować naszej sugestii o jego występowaniu w przeszłości. Podobnie np. czyni prof. Taszycki, kiedy na podstawie nazw miejscowych, jak np. *Radzyn*, *Radzyń* czy *Radzynek* przyjmuje występowanie imienia skróconego ^x*Radza* mimo, że w dokumentach historycznych nigdy takiej postaci imienia nie zanotowano ²⁸.

W naszym przypadku skłonni jesteśmy przyjąć, że imię ^x*Lubla* zawiera w sobie cząstkę dwuczłonowego imienia *Lub-* oraz przyrostek zdrabniający *-la* ($\leq$ ^x*-blja*); o ładunku uczuciowym dodatnim ²⁹.

Cz. III z. 1. *Słowotwórstwo*, Warszawa 1934, s. 281. Pochodzenie obydwu tych przyrostków inne jest jednak w tych wyrazach, inne zaś w formacjach imiennych. Por. uwagę na ten temat w tekście na s. 6.

²⁴ Pragnę zaznaczyć, że formacjom z pniem *lubl-* w ogóle zamierzam poświęcić oddzielną monografię. Jest to temat na tyle szeroki, jak nam się wydaje, że wymaga oddzielnego studium.

²⁵ Por. K. Zierhoffer, *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław 1957, s. 241.

²⁶ Tamże.

²⁷ Por. J. Svoboda, V. Šmilauer: *Místní jména v Čechach. Jejich vznik, původní význam a změny*, t. V, Praha 1960, s. 622.

²⁸ Por. Taszycki, *Imiona skrócone typu Budz, Budza...*, s. 22—27.

²⁹ Inne w tym zakresie stanowisko reprezentuje np. S. Rospond, który przyjmuje (por. *Gramatyka historyczna...*, s. 106), że imię osobowe *Lubla* powstało z ^x*Lubja*, tj. w wyniku procesów fonetycznych. Zdaniem autora jest tu tzw. *l* epentetyczne, podobnie jak np. w wyrazach *grobla*, *kropla* itp. Jest to również stanowisko możliwe do przyjęcia, ale nasze wydaje się nam pewniejsze tym bardziej, że przyrostki zdrabniające *-la* obok *-el* są znane nie tylko zresztą w języku polskim, ale również w innych językach zachodnio- czy południowo-słowiańskich (por. dalsze uwagi w tekście na s. 6—7). Warto ponadto dodać, że sporadycznie występujące w języku polskim formacje nazw pospolitych typu *grobla*, *kropla* czy może nawet *budowla*, *targowla*, które chyba słusznie Rospond uważa za niekoniecznie pochodzenia ukraińskiego (por. *Gramatyka...*, tamże), sprawy tej nam wcale nie upraszczają. Poza tym są to również przykłady o innej na ogół strukturze słowotwórczej (por. w związku z tym uwagi w tekście na s. 11). Warto tu jeszcze nadmienić, że wywody prof. Rosponda byłyby bardziej do przyjęcia w wypadku, gdybyśmy w źródłach historycznych spotkali dla interesującego nas *Lublina* zapisy oboczne w postaci np. *Lublin* obok ^x*Lubin*. Ale w tym konkretnym wypadku zapis ^x*Lubin* nigdy nje wystąpił. Inaczej przedstawia się ta sprawa w języku np. czeskim, gdzie istotnie nazwa *L'ublin* (czy późniejsze *Liblin*) już w najstarszych źródłach historycznych ma postać dwojaką, tj. *L'ubin* obok *L'ublin* (czy *Libin* obok *Liblin*). Na tej to chyba głównie podstawie Profous przyjmuje

Pierwotnie było to więc zestawienie *Lublin gród* (por. np. gwarowe *mamin synek*, *ciocin wózek* itd.), gdzie stoponomimizował się człon pierwszy^{29a}. Po odpadnięciu członu drugiego *gród* jako z punktu widzenia znaczeniowego mało istotnego funkcję dzierżwczą³⁰ nazwy przejął człon pierwszy, tj. *Lublin*, który po stopniowym usamodzielnieniu się stał się pełnowartościową i jednoznaczoną nazwą rzeczownikową. Ten sposób tworzenia się nazw dzierżawczych znany jest od najdawniejszych czasów we wszystkich niemal językach słowiańskich. Kilka takich nazw z przyrostkiem *-in*, utworzonych także od innych imion skróconych męskich z częstką *-la* (obok *-el*), występuje, oprócz języka polskiego, również w innych językach słowiańskich. Dla języka staropolskiego prof. Taszycki wymienia 5 tego typu imion, a mianowicie: *Godla*, *Chrostla*, *Dłotla*, *Kietla*, *Stradla*³¹. Niektóre z tych imion mają postać oboczną, np. *Godel* obok *Godla*; ponadto z *-el*: *Bogiel*, *Drogiel*, *Domachel*, *Kochel*, *Pągiel* (por. tamże). Także np. w nazwie śląskiej *Rzeplino* prof. Rospond widzi imię męskie **Rzepla* a. **Rzepel*³². Tenże autor zanotował również nazwę miejscową *Kietlin* od imienia *Kietla* (por. tamże, s. 72). Ten typ imion, jak to już zaznaczyliśmy wyżej, znany jest również np. w języku czeskim czy serbochorwackim. W języku czeskim występują np. imiona *Radla*, *Bechla*, *Drachla*³³ czy *Lubla*³⁴, a od tego nazwy miejscowe *Radlin*, *Bechlin*, *Liblin* (obok *Lublin*). Profous³⁵ wymienia dla języka czeskiego obok nazwy *Lublin* (*Liblin* — około 4 r.) także nazwę *Liblice* (5 razy)³⁶. Kilka tego typu imion i nazw zanotował również w języku serbochorwackim T. Maretić³⁷; por. np. imię skrócone *Budla* od imienia dwuczłonowego *Budimir* oraz *Draqla*, *Pavla* (obok *Pavel*). Jest to więc ten sam typ imion skróconych, jak te, któreśmy wymienili wyżej dla języka staropolskiego, a mianowicie *Godla*, *Chrostla* itp. Oczywiście imion tego typu nie notuje się zbyt wiele (w sumie około 7 dla jęz. staropolskiego). O wiele bowiem częściej spotykane są w całej niemal Słowiańszczyźnie imiona z częstką *-ja* obok *-a*. I tak np. z przyrostkiem *-ja* w języku polskim, czeskim i serbochorwac-

(por. A. Profous, *Mistni jména Čechach*, t. II, Praha 1949, s. 592—593), że postaci z *-bl-* są wynikiem procesów fonetycznych; a więc *bj* ≅ *bl*. Ale autor na dowód tego przytacza np. z r. 1180/82 zapis *Lubine*, zaś już w r. 1227 *Lublin* (por. tamże). Sprawa i tu, wydaje mi się, nie jest taka pewna, chociaż już ma za sobą argumentację źródłową.

^{29a} Podobnie jak np. *Kraków gród* ≅ *Kraków*; por. S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957, s. 29.

³⁰ Tamże.

³¹ Por. Taszycki, *Najdawniejsze polskie...*, s. 86.

³² Por. S. Rospond, *Śląskie studia toponomastyczne*. Nadbitka z Rozpraw Komisji Językowej WTN III, Wrocław 1961, s. 68.

³³ Por. J. Svoboda, V. Šmilauer: tamże.

³⁴ Por. Profous, *op. cit.*, s. 580 oraz 592—593; por. też w związku z tą nazwą przypis nr 29.

³⁵ Por. *op. cit.*, s. 592—593.

³⁶ Por. przypis nr 29.

³⁷ Por. T. Maretić, *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*. Rad Jugoslovenske Akademije Znanosti i Umjetnosti, t. LXXXII, Zagreb 1886, s. 150.

kim³⁸: *Domaradzyn* od imienia męskiego *Domaradza*, *Budzyń* od *Budza*, *Radzyń* lub *Radzyn* od *Radza, *Bądzyn* od *Bądza itp. Dla języka staropolskiego prof. Taszycki odnotował około 35 tego typu nazw, np. *Budza*, *Radza, **Brudza*³⁹ czy np. *Białosza*, *Bogusza*, *Golisza*, *Grabisza*, *Krotosza* itp.⁴⁰. Również cały szereg analogicznych imion (w sumie około 15) zrekonstruował na podstawie nazw miejscowych Śląska prof. Rospond⁴¹. Pochodzą one głównie z dokumentów XII i XIII wieku; por. np. imię męskie *Ciecha a. *Ciesz*a ($\leq$ *Ciech-ja) i od tego nazwa miejscowa *Cieszyn*, *Oltaszyn* od *Oltasza*, *Grabiszyn*⁴² od *Grabisza*; *Boryszyn* (dziś *Borszyn*) od *Borysza, *Mycielin* od *Myciela*, *Pękoszyn* od *Pękosza* itd.⁴³. Kilka tego typu nazw miejscowych od imion męskich na *-ja* przytacza np. z języka czeskiego Profous⁴⁴: *Těšin* od *Těša* 1046 r. a. *Těcha* 1088 r. Profous IV 330 oraz *Tessin* 1230 r. = *Těšin* (cytuję za Rospondem, tamże⁴⁵, s. 66); *Byčina*, *Byčice* Profous I 250—251; *Svojšin* od imienia *Svojša* 1146 r., *Svojšise* (5 r) Profous IV 261; por. też u Miklosicha⁴⁶: czeskie *Bohušin* od imienia *Bohuša* i pol. *Boguszyn* od *Bogusza*⁴⁷; ponadto czeskie: *Domašin*, *Svojšin* (tamże). Równie często spotykane są niemal we wszystkich językach słowiańskich nazwy miejscowe od skróconych imion męskich z końcowym *-a*. Wymieniam tu tylko niektóre przykłady: 1) w języku polskim, np.: *Bogucin*⁴⁸ od imienia *Boguta*; *Borzęcin*, *Drogocin*, *Sulecin*⁴⁹ itp. od imion stp. *Borzęta*, *Drogota*, *Suleta*⁵⁰ itp. czy np. *Cieszęcin*⁵¹ od imienia *Cieszęta*⁵². Jak wykazał prof. Rospond, imiona tego typu były dość liczne na Śląsku⁵³. 2) w języku czeskim⁵⁴, np.: *Babin* od *Baba*⁵⁵, *Bohutin* od *Bohuta*, *Božetin* od *Božeta*; *Strachotin* od *Strachota* Profous IV 180 oraz śląskie *Strachocin*⁵⁶. (por. też *Strachocino*⁵⁷ od *Strachota* itp. oraz 3) w języku serbochorwackim: *Negotin*, *Belotino* itd.⁵⁸.

Warto też podkreślić, że funkcję przyrostków *-la* i *-ja* obok *-a*

³⁸ Por. F. Miklosich, *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, Denkschriften der Philos.-hist. Klasse der Akademie der Wissenschaften XIV, 1860, s. 215—230. Por. przedruk tego dzieła, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*, Heidelberg 1927, s. 126.

³⁹ Por. Taszycki, *Imiona skrócone...*, s. 24—27.

⁴⁰ Por. Taszycki, *Najdawniejsze polskie...*, s. 92—135.

⁴¹ Por. *Śląskie studia...*, s. 65—75.

⁴² Por. Taszycki, *Najdawniejsze polskie...*, s. 76.

⁴³ Por. też Taszycki, *tamże*, s. 87.

⁴⁴ Por. *op. cit.*, IV, s. 330.

⁴⁵ Częściowo wykorzystuję tu również cytowany już przez prof. Rosponda materiał onomastyczny w pracy *Śląskie studia...* (por. przypis nr 32).

⁴⁶ *Tamże*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Por. Miklosich, *tamże*.

⁴⁹ Por. Taszycki, *Śląskie nazwy miejscowe...*, s. 308.

⁵⁰ Por. Taszycki, *Najdawniejsze polskie...*, s. 94, 100, 125.

⁵¹ Por. Taszycki, *Słowiańskie nazwy miejscowe...*, s. 261.

⁵² Por. Taszycki, *Najdawniejsze polskie...*, s. 97.

⁵³ Por. Rospond, *Śląskie studia...*, s. 65—75.

⁵⁴ Por. Miklosich, *op. cit.*, s. 126.

⁵⁵ Por. Profous, *Mistni jména...* I, s. 22—23.

⁵⁶ Por. Rospond, *Śląskie...*, s. 74.

⁵⁷ Por. Zierhoffer, *op. cit.*, s. 347.

⁵⁸ Por. Taszycki, *Słowiańskie nazwy...*, s. 261.

w staropolskich imionach skróconych można by, przynajmniej w języku polskim, przyrównać do tej, jaką np. pełni przyrostek pieśczołliwy *-esz* np. w imieniu skróconym *Lubiesz*⁵⁹ i stąd nazwa miejscowa *Lubieszów*, *Lubiszewo*⁶⁰, czy sufix *-ek* w *Radek*⁶¹ (i nazwy miejscowe *Radków*, *Radkowice*⁶²), czy *-ik* w *Radzik*⁶³ (i nazwy miejscowe *Radzików*, *Radzikowo*⁶⁴) itp. itp. We współczesnym języku polskim mniej więcej analogiczną funkcję pełnią np. przyrostki spieszczające: *-ch*, *-sio*, *-uś*⁶⁵ itd., jak np. w imionach *Stach*, *Jasio*, *Jacuś*, *Wicus* itd.

W świetle powyższych wywodów nie powinno, wydaje mi się, dziwić czytelnika, że postać imienną **Lubla* uważam za formę męską. Wymieniłem przy tym kilkanaście przykładów imion skróconych staropolskich (a także z innych języków słowiańskich, por. wyżej), jak np. *Godla*, *Stradla*, *Budza*, **Radza* itp., które popierają nasze stanowisko za uznaniem także postaci imiennej **Lubla* (obok **Luba*). Stwierdziliśmy, że są to spieszczenia. Ale też wspomnę, że również wyrazy pospolite np. z przyrostkiem *-a* mogą mieć zabarwienie uczuciowe dodatnie i występować w rodzaju męskim, por. gwarowe⁶⁶ *stryja* (obok tego *stryjo*, *stryjek*, *stryjcio*), *wuja* (obok *wujek*, *wujo*, *wujcio*) oraz może mniej powszechne *dziadzia* (obok *dziadziuś*, *dziadzio*) itp.

Ta kategoria wyrazów znana jest też w innych językach słowiańskich. Chyba najbardziej zachował te postaci język serbochorwacki i to zarówno w apelatywach jak i w imionach własnych, por. np. a) w wyrazach pospolitych: *baba* 'ojciec'⁶⁷, *brata*, *braca*, *braja* 'brat'; *děda* 'dziadek'; *jeza* 'język' itp. b) w imionach pieśczołliwych skróconych męskich: *Bera* od imienia *Borisav*, *Braca* od *Bratoslav*, *Daca* od *Dabiživ* lub *Damjan*, *Luka*, *Luba* itd.⁶⁸ oraz *Iva* obok *Ivo* (od *Ivan*), *Laza* obok *Lazo* (od *Lázâr*), *Kosta* obok *Kosto* (od *Kostadin*, tj. *Konstantyn*⁶⁹) itd. Przykładów z końcowym *-a*, zarówno dla imion męskich jak i żeńskich, wymienia szczególnie dużo T. Maretić⁷⁰.

4. UWAGI O POCHODZENIU PRZYMIOTNIKA LUBELSKI

W świetle naszych wywodów jasno też tłumaczy się postać przymiotnika *lubelski*. Otóż należy ją sprowadzić do rekonstruowanej

⁵⁹ Por. Taszycki, *Najdawniejsze polskie...*, s. 78.

⁶⁰ Por. np. Skorowidz *do mapy...*, s. 65.

⁶¹ Por. Taszycki, *Najdawniejsze...*, s. 79.

⁶² Por. Skorowidz *do mapy...*, s. 101.

⁶³ Por. Taszycki, *tamże*, s. 81.

⁶⁴ Por. Skorowidz *do mapy...*, s. 101.

⁶⁵ Por. Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławińska, S. Urbańczyk: *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1955, s. 219.

⁶⁶ Przykłady cytuję ze *Słownika gwar polskiego* J. Karłowicza. Znam je też z własnych badań nad gwarami Lubelszczyzny.

⁶⁷ Por. F. Miklosich, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, t. II. Band Stammbildungslehre, Heidelberg 1926, s. 51; Por. też T. Maretić, *op. cit.*, s. 82—85.

⁶⁸ Por. Maretić, *tamże*

⁶⁹ Por. A. Leskien, *Grammatic der Serbokroatischen Sprache*, Heidelberg 1914, s. 271—272.

⁷⁰ *Tamże*.

postaci **lub-yl-yski*, co po zaniku i wokalizacji jerów dało formę *lubelski*. Tłumaczenie zatem postaci przymiotnika *lubelski* wpływem niemieckim, jak to uczynił wspomniany wyżej Drexler (por. wyżej, str. 2), czy uważanie jej za powstałą niby z **lublski* z *e* tzw. wstawieniem (por. wyżej, s. 3), jest zupełnie bezpodstawne. Szczególnie w odniesieniu do drugiego tłumaczenia podkreślić należy, że gdyby występowała pierwotnie postać **lublski*, to jak w większości tego typu kombinacji fonetycznych, spółgłoska *l* tracąc w grupie spółgłoskowej **lublski* dzwięczność uległaby redukcji. Tak się właśnie dzieje w całym szeregu podobnych przykładów, por. np.: gwarowe *betka* ($\leq$ *bedlka*), *japko* ($\leq$ *jabtko*, a stąd *japeczko*), *motowiłko* ($\leq$ *motowidlko*), *żdziepko* ($\leq$ *żdziebtko*)⁷¹ itp. Jednakże postaci **lublski* nigdzie dotychczas nie stwierdzono⁷².

Ponadto fakt, że przymiotnik *lubelski* nigdzie w źródłach nie jest notowany jako **lubliński* (tylko w dokumentach łacińskich stale *lublinensis!*), dowodzi, że został on urobiony, jak w większości tego typu prastarych nazw osiedli, od pnia *lubel-* z pominięciem cząstki *-in*⁷³. Sprawa przedstawia się tu zatem podobnie, jak w formacjach następujących⁷⁴: *Bogucin* (wieś, pow. Puławy) — *bogucki*, *Ciecierzyn* (wieś w pow. lubelskim) — *ciecierski*⁷⁵, *Kawęczyn* (wieś w pow. Janów Lubelski) — *kawęcki* itp. Cały szereg tego typu form przymiotnikowych, najczęściej występujących już jako nazwiska szlacheckie, podaje Natanson-Leski, np.: *Domanin* — przym. w funkcji nazwiska *Domański*, *Fałęcin* — *Fałęcki*, *Lewiczyn* — *Lewicki*, *Sobieszyn* — *Sobieski* itd.⁷⁶. Oczywiście nie ma tu reguły. Zwraca na to uwagę również Natanson-Leski dodając przy tym, że w dobie obecnej przyrostki te przy nazwach miejscowych są o wiele bardziej zachowywane, niż to miało miejsce dawniej⁷⁷. A więc także przymiotnik *lubelski* ($\leq$ **lubyl-ski*) został utworzony od cząstki piennej *lubl-*, która mogła też występować w postaci obocznej *lubel-*. To *-e-* w cząstce *-el-* powstało zatem w wyniku wokalizacji jeru mocnego, a nie jest jakimś *e* wtórnym, czyli wtrąconym. Sprawa powyższa zasługiwała na wyjaśnienie jeszcze o tyle, że do dziś postać przymiotnika *lubelski* uważana jest za niejasną, a conajmniej za bardzo odosobnioną⁷⁸.

⁷¹ Przykłady cytuję z pracy H. Ułaszyńska, por. *Ze studiów nad grupami spółgłoskowymi w języku polskim*, Wrocław 1956, s. 45.

⁷² Nadmieniam, że podczas dyskusji na posiedzeniu Lubelskiego Koła TMJP nad moim odczytem pt. „Pochodzenie i znaczenie nazwy Lublin i nazw miast powiatowych Lubelszczyzny” jeden z dyskutantów i to w dodatku student wypowiedział się, że spotkał we wsi Dys na Lubelszczyźnie gwarową postać *lubski*. Niestety nikt poza nim tego nie stwierdził. Wiadomość ta jest więc dość wątpliwa.

⁷³ Por. J. Natanson-Leski, *Przymiotniki od nazwy osiedli w Polsce*. „Onomastica”, II z. 2, 1956, s. 292—293.

⁷⁴ Kilka przykładów przytaczam celowo z terenu Lubelszczyzny; por. *Mapa Polski w podziale 1:500 000*, Warszawa 1956.

⁷⁵ Por. też Natanson-Leski, op. cit., s. 292.

⁷⁶ *Tamże*.

⁷⁷ *Tamże*.

⁷⁸ Por. Natanson-Leski, op. cit., s. 299; Warto tu dodać, że gdyby imię **Lubla* wywodzić od wcześniejszej niby postaci **Lubja*, jak to np. przyjmuje prof. Rospond (por. w związku z tym przypis nr 29), to istotnie postać przymiotnika *lubelski* byłaby w pełni zaskakująca. Wówczas spodziewalibyśmy się co najwyżej postaci przym. **lubliński* (?).

5. UWAGI O FORMIE GWAROWEJ LUBLIN

Już autor artykułu podpisujący się kryptonimem A. B. P. zaznaczył (por. uwagi na s. 2), że „kiedyś lud Lublin Lubinem nazywał”. Jest to wypowiedź słuszna, ale nie ścisła. Formę *Lubin* dla Lublina zanotowałem jeszcze w roku 1959 i 1960 kilka razy w następujących miejscowościach Lubelszczyzny: we wsi Krępa i Stoczek w pow. Radzyń Podlaski, we wsi Budziska w pow. Łuków oraz we wsi Poniatowa, pow. Bełżyce. Natomiast we wsi Polichna w pow. Kraśnik postać tę słyszałem także w piosence:

Koło Lubina
Sumi dębina
Liście na niej selescą
Jedzie Kasieńka, do ślubu jedzie
A ludzie jej zazdrością.

Postać gwarową *Lubin* słyszałem też w paru wsiach pow. Ryki i Garwolin w woj. warszawskim, a mianowicie we wsiach: Wilczyśka Kletnia Stara, Ułęż Górny. Ponadto wiadomo, że w innych częściach Polski są miejscowości o takim właśnie brzmieniu, por. np. *Lubin* w woj. bydgoskim, wrocławskim, zielonogórskim⁷⁹. Dla tych nazw należałoby przyjąć pierwotną, hipokorystyczną postać imienia męskiego *Luba (jak *wuja*, *stryja* oraz *Budza*, *Radza itd.) i stąd nazwa dzierzawcza miejscowości w postaci *Lubin. Warto w tym miejscu podkreślić jeszcze raz, że skrócone imię męskie *Luba* (a więc z przyrostkiem spieszczającym *-a*) znane jest np. w języku serbochorwackim⁸⁰ i czeskim⁸¹.

Skoro zatem nigdzie w źródłach nie zanotowano dla Lublina formy *Lubin* ani też przymiotnika *lubiński*, jak też oczekiwanego *lubliski czy *lubski (w gwarach zaś postać *lubliński* wystąpiła całkiem wyjątkowo⁸²), należy ohyba przyjąć, że formacje te są późne. Przeto dla naszej analizy i wniosków są one bez większego znaczenia.

Ale przyjmuje się jeszcze dość często, że nazwa Lublin mogła powstać bezpośrednio od czasownika *lubieć*, *lubować* czy od wschodniosłowiańskiej formy 1. os. l. poj. czasu teraźniejszego czas. *lublu* przez dodanie przyrostka *-in*. O ile wywody te mają jakiegokolwiek uzasadnienie, postaramy się też pokrótce wyjaśnić.

Otóż mamy zarówno w języku polskim jak i innych językach słowiańskich po kilka zaledwie przykładów występowania przyrostka *-la* w wyrazach pospolitych, urobionych od pni czasownikowych⁸³. A zatem stwierdza się bardzo małą produktywność przyrostka *-la* w tych for-

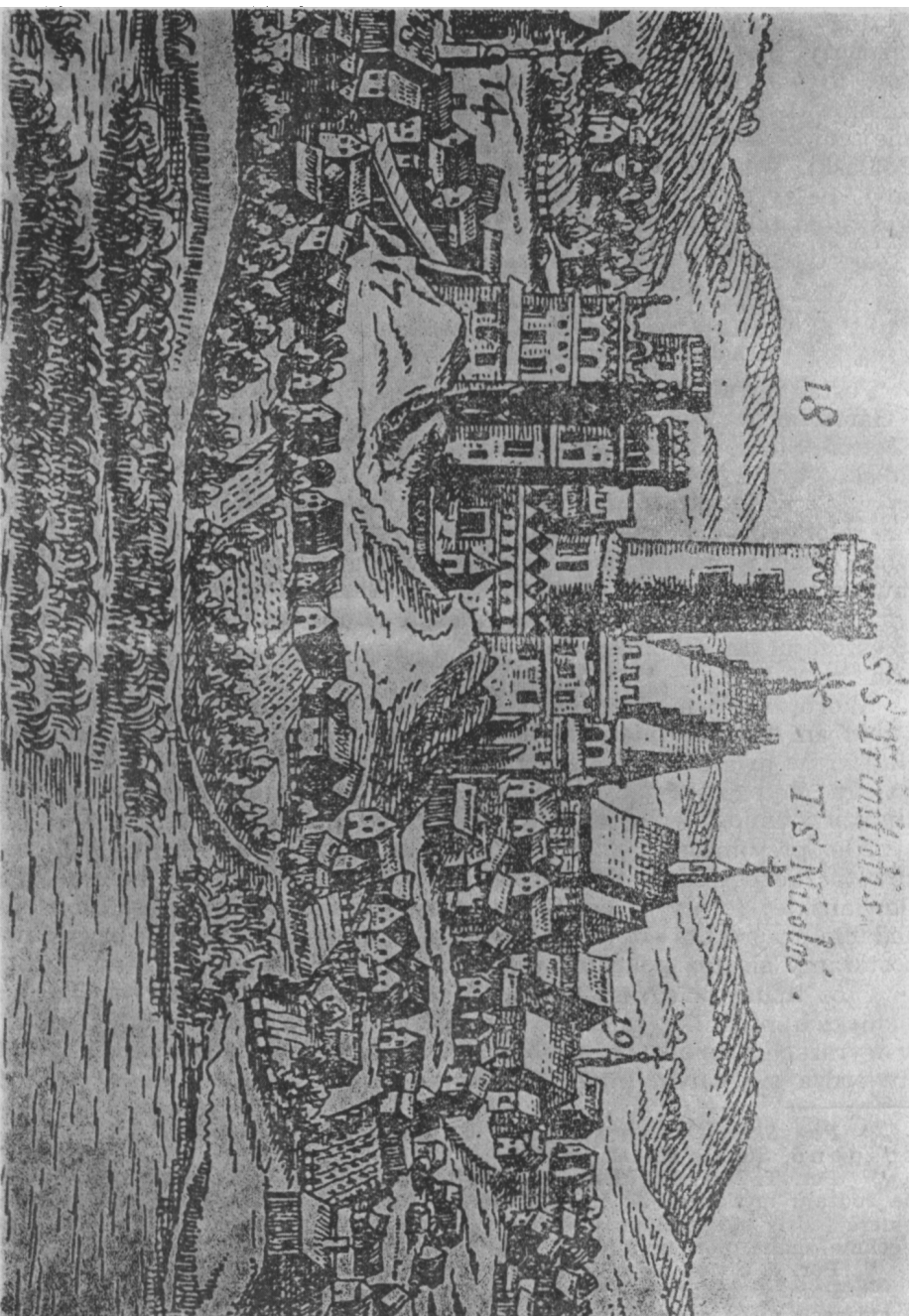
⁷⁹ Por. *Skorowidz do mapy...*, s. 59 oraz *Słownik geograficzny...*, V; Por. też *Rospond, Śląskie studia...*, s. 72.

⁸⁰ Por. T. Maretić, *op. cit.*, s. 84; Podaje autor imię własne *Luba* zarówno dla rodzaju męskiego jak i żeńskiego. — Imiona skrócone z przyrostkiem *-a* są jeszcze i dziś powszechnie używane np. w języku rosyjskim, co jest rzeczą powszechnie znaną, por. np.: *Kola* od Mikołaj, *Tola* od Anatol, *Misza* — Michał itp.

⁸¹ Por. J. Svoboda, V. Šmilauer: *op. cit.*, t. V, s. 598.

⁸² Por. w związku z tym przypis nr 8. Postać *Lubin* dla Lublina wystąpiła w gwarach nieco częściej, por. uwagi w tekście na s. 10.

⁸³ Por. W. Doroszewski, *op. cit.*, s. 70 oraz H. Gaertner, *op. cit.*, s. 281.

Lublin. Wzgórze zamkowe i otoczenie w początkach XVII w.
Fragment sztychu A. Hogenberga z 1617 r. z dzieła J. Brauna.

macjach, co jest dla naszej analizy i wniosków rzeczą dość istotną. Ponadto przyrostek *-la* w tego typu wyrazach tworzy przeważnie nazwy narzędzi lub rzeczy (a więc nie imiona własne!) i to w dodatku w rodzaju żeńskim, por. np. *pętla*, *chochla* czy nawet *przerębla*, *budowla* itp.⁸⁴ Niektóre tego typu formacje, jak stwierdza prof. Doroszewski, są etymologicznie w ogóle nie jasne. Zaś w tym wszystkim jedynym przykładem pewnym na rodzaj męski z przyrostkiem *-la* jest wyraz *cieśla*, oznaczający osobę działającą (nomen agentis), urobiony od czasownika *ciosać*. Należy także wyjaśnić, że przyrostek *-la* występuje w tej funkcji w wyrazie *cieśla* właśnie tylko w języku polskim⁸⁵. W innych językach słowiańskich wyraz ten oznacza prawie wyłącznie narzędzie czynności, bo np. w języku czeskim czy starocerkiewno-słowiańskim oznacza on *siekierę*⁸⁶. Znamienny jest tu również fakt, że przyrostek *-la* w wyżej przytoczonych wyrazach, urobionych od czasowników, sprowadza się do „prasłowiańskiej postaci *-xlja*, nie zaś **xlja*, jak w **Lubla*, *Godla*, **Radla*, *Stradla* itp. A zatem w omówionych formacjach występują wyraźne różnice zarówno strukturalne jak też znaczeniowe, co przemawia przeciw jakiemukolwiek ich wiązaniu ze sobą.

Łączenie nazwy *Lublin* z ruską formą 1. os. l. poj. cz. ter. czas. *lublu* jest czymś tak dalece sztucznym i pozbawionym sensu, że nie widzimy nawet potrzeby bliżej się tym zajmować.

6. WNIOSKI KOŃCOWE

Zgodnie z teorią prof. Taszyckiego⁸⁷ o sposobie powstawania w języku staropolskim z imion dwuczłonowych tzw. skróconych i zdrobniałych imion męskich z przyrostkiem *-la* ($\leq$ *xlja*) przyjmujemy, że pień *lubel-* obok *lubl-*, który występuje w przymiotniku *lubelski* i w samej nazwie *Lublin*, wiąże się bezpośrednio ze skróconymi dwuczłonowymi imionami staropolskimi typu *Lubomir*, *Lubostaw* czy *Lubowid* itd.⁸⁸. Te imiona były niegdyś znane. Przyjmujemy, że interesujące nas w tym miejscu zrekonstruowane staropolskie imię skrócone **Lubla* mogło powstać tylko na bazie imienia dwuczłonowego przez dodanie ogólnosłowiańskiego przyrostka spieszczającego *-xlja*, jak w imionach *Godla* (powstałego z *Godostaw*, *Godzistaw*), *Radla* (z *Radomir*, *Radostaw*) czy *Stradla*⁸⁹ itp.

W świetle zatem przeprowadzonej tu analizy językowej jasno też tłumaczy się pochodzenie i znaczenie samej nazwy *Lublin*. Pochodzi ona od hipokorystycznej postaci imienia męskiego **Lubla* ($\leq$ *Lubomir*, *Lubostaw* itp.) przez dodanie przyrostka dzierżawczego *-in*. A więc

⁸⁴ Cytuję za Doroszewskim, por. *Formacje...*, s. 70.

⁸⁵ Por. Doroszewski, tamże.

⁸⁶ Należy podkreślić, że wyraz *cieśla* jako nomen agentis przyjął się w języku polskim od najdawniejszych czasów, bowiem występuje on w tym znaczeniu od XV wieku, por. *Słownik staropolski*, t. I, Warszawa 1953—1955, s. 305—306.

⁸⁷ Por. Taszycki, *Najdawniejsze polskie...*, s. 73—74.

⁸⁸ Por. Karaś, *op. cit.*, s. 266 i 272.

⁸⁹ Por. Taszycki, *Najdawniejsze...*, s. 86.

założycielem lub też właścicielem Lublina w zamierzchnych czasach był człowiek o imieniu *Lubla. Skrócenie to w postaci *Lubla powstało z cząstki dwuczłonowego imienia *Lub-* przez dodanie przyrostka spieszczającego -*ьlja*. Natomiast przymiotnik *lubelski* powstał od pnia *lubel-* (≲*lubьl-*) z pominięciem przyrostka *-in* (por. wyżej, s. 9—10), a przy użyciu formantu *-ski* (≲*-ьскъ*).

Wobec podanych wyżej faktów i przeprowadzonej szczegółowej analizy odpada łączenie nazwy *Lublin* z bliżej nieznanymi imionami w postaci *Lubło*, *Lubeło* itd., czy z imieniem kobiecym w postaci *Luba itp.

Równocześnie przymiotnik *lubelski* nie może być wywodzony od jakiejś niemieckiej nazwy Lublina w postaci *Lubellen*, *Lubeleyn*, bądź też od nienotowanej nigdzie w źródłach formy *lublski* z tzw. *-e-* wstawnym. W końcu wymienione przez nas formy gwarowe w postaci *Lubin* i *lubiński* są na tyle sporadyczne i w dodatku późne, że dla naszych wniosków nie mogą mieć one istotnego znaczenia.